

LÄSK-pärmen

© FDB, 2011

Materialet är skyddat av Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Det är således endast tillåtet att utan särskilt medgivande från rättighetsinnehavaren mångfaldiga enstaka exemplar av materialet för enskilt bruk. Kopiering för undervisningsändamål får dock ske. Vid all kopiering ska källan anges.

En skola kan t.ex. beställa en pärm och sedan kopiera upp flera till personalen.

Första upplagan 2001
Andra upplagan 2007
Reviderad 2010, 2011

Denna pdf-version av LÄSK-pärmen finns på www.fdb.nu.

Pärmen kan beställas som

- A4-pärm (ISBN 978-91-9772-303-9)
- A5-bok (ISBN 978-91-9772-304-6)
- e-bok med text och ljud (ISBN 978-91-9772-305-3).

Beställning

Föräldraföreningen för Dyslektiska Barn, FDB
Surbrunnsgatan 42, 1 tr.ö.g. 113 48 Stockholm
tel. 08 – 612 06 56 dyslexi@fdb.nu www.fdb.nu

Inledning

LÄSK-pärmen (LÄSK = läs och skriv) vill förmedla kunskap om läs- och skrivsvårigheter, i första hand till föräldrar med barn i grundskolan. Många elever med läs- och skrivsvårigheter har en jobbig skoltid. Trots att de anstränger sig upplever de ständiga misslyckanden då de inte får förståelse för sina svårigheter. Men det finns också exempel på hur olika lärare lyckas stötta och hjälpa de här eleverna. Vår önskan är att sprida bra idéer!

De organisationer som står bakom LÄSK-pärmen är

- Föräldraföreningen för Dyslektiska Barn (FDB)
- Dyslexiförbundet FMLS
- Svenska Dyslexiföreningen

Pärmen gavs ut första gången år 2001 i LÄSK-projektet (se avsnitt 28), med ekonomiskt stöd från Allmänna arvsfonden.

Texterna till den första upplagan av LÄSK-pärmen togs fram av projektledare Susanne af Sandeberg (FDB), som under arbetets gång hade samarbete med LÄSK-projektets styrgrupp: Marianne Norée och Ulla Föhrer från Svenska Dyslexiföreningen, Eva Wiklander och Christer Holmberg från FMLS och Birgitta Fredriksson från FDB. Anders Slätis tecknade omslagsbilden.

LÄSK-pärmen uppdateras fortlöpande och den senaste versionen finns på www.fdb.nu.

År 2007 erhöles produktionsstöd från Specialpedagogiska institutet.

Uppdateringarna 2007, 2010, 2011 gjordes av Susanne af Sandeberg (FDB) i samarbete med Kerstin Hyrefelt (FDB), Eva Wiklander (Dyslexiförbundet FMLS) och Marianne Norée (Svenska Dyslexiföreningen).

Kartläggning i och utanför skolan

I skolans elevhälsoteam kan ingå

- speciallärare/specialpedagog
- psykolog
- skolsköterska/skolläkare
- rektor.

Utredningen görs i samråd med föräldrarna.

Ibland behöver barnet utredas av specialister utanför skolan t.ex.

- logoped
- ögonläkare och ortoptist
- hörselklinik
- barnhabilitering.

Mer information finns i Svenska Dyslexiföreningens utredningsmodell på www.dyslexiforeningen.se.

IUP och åtgärdsprogram

Individuell utvecklingsplan, IUP

IUP skrivs för alla elever, och de elever som är i behov av särskilt stöd ska även få ett åtgärdsprogram.

I skollagen 10 kap. 12§ och 13§ står det att lärare, eleven och elevens vårdnadshavare minst en gång varje termin ska ha ett utvecklingssamtal om hur elevens kunskapsutveckling och sociala utveckling bäst kan stödjas.

Vid utvecklingssamtalet ska läraren i en skriftlig individuell utvecklingsplan ge omdömen om elevens kunskapsutveckling, samt sammanfatta vilka insatser som behövs för att eleven ska nå kunskapskraven och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för läroplanen.

Åtgärdsprogram

Skolan är enligt skollagen skyldig att skriva ett åtgärdsprogram när en elev är i behov av särskilt stöd.

Skollagen 3 kap 9§

”Ett åtgärdsprogram ska utarbetas för en elev som ska ges särskilt stöd. Av programmet ska det framgå vilka behoven är, hur de ska tillgodoses och hur åtgärderna ska följas upp och utvärderas. Eleven och elevens vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta när ett åtgärdsprogram utarbetas. Åtgärdsprogrammet beslutas av rektorn.”

Åtgärdsprogram

Åtgärdsprogrammet ska inte bara bestå av enstaka ord, som t.ex. ”dyslexi, förslag till åtgärd är lästräning” utan bör mer i detalj beskriva elevens behov och hur man ska gå till väga för att hjälpa eleven.

Det är därför viktigt att lyssna på eleven, kartlägga hans starka och svaga sidor och hans självkänsla, precisera elevens svårigheter och undersöka vad som gjorts tidigare.

Åtgärdsprogrammet kan till exempel omfatta åtgärder för att klara klassrumssituationen, stärka elevens självförtroende, underlätta läsläsning, klara provsituationer samt speciell träning och compensation.

När en elev har flera lärare, är det mycket viktigt att samtliga är delaktiga i åtgärdsprogrammet och att alla anger hur de ska kunna hjälpa eleven i sitt respektive ämne.

Åtgärdsprogram

Ett åtgärdsprogram kan ange

- elevens starka sidor
- elevens svårigheter
- vilka mål man vill uppnå
(Ange slutmål, men också delmål, så att eleven ofta får uppleva att lyckas!)
- förslag på åtgärder för att uppnå målen
- vem som är ansvarig för respektive åtgärd
- när utvärdering ska göras (ofta efter 4-6 veckor)
- vem som är ansvarig för utvärderingen
- vilka som ska delges besluten.

Åtgärdsprogram i exempelvis geografi

Om en elev har svårt att följa med i t.ex. geografi, så kan elev, förälder och undervisande lärare träffas och skriva ett konkret åtgärdsprogram i ämnet.

Där kan man ange

- kunskapsmålet i geografi de närmaste veckorna
- hur eleven ska tillägna sig kunskaperna i geografi *utan att hejdas av texter*. (Se avsnitt 13.)
- hur eleven ska redovisa sina kunskaper *utan att hejdas av texter*. (Se avsnitt 13.)
- datum för uppföljning.

Förhoppningsvis får eleven vid uppföljningen uppleva att han lärt sig ämnet, och att läraren också ser det.

E-bok

E-bok är en bok med digitalt lagrad text som är läsbar i någon typ av datorbaserad utrustning.

E-boken innehåller text, och ibland även ljud och film.

Man kan söka och navigera via olika slags länkar. Man kan till exempel söka via innehållsförteckning eller fritextsöka.

E-böcker kan vara producerade i till exempel pdf-format, DAISY-format eller Textview-format.

Utvecklingen av e-böcker sker snabbt. För aktuell information se www.tpb.se och www.skoldatatek.se eller kontakta biblioteket.

Talbok

Talboken är avsedd för läshandikappade, men det behövs inget intyg.

Biblioteken beställer talböcker från bland annat *Talboks- och punktskriftsbiblioteket, TPB*.

På www.tpb.se finns information som rör talböcker samt en bokkatalog.

DAISY är internationell standard för talböcker. En e-bok framställd i DAISY-format kallas

- DAISY text
- DAISY ljud
- DAISY text och ljud
- DAISY text och film
- DAISY text, ljud och film

Talbok

En e-bok som är framställd enligt 17 § Upphovsrättslagen kallas även för talbok.

Talboken

- överensstämmer exakt med den tryckta boken och produceras utan författarens tillstånd enligt 17§URL.
- kan endast lånas/köpas på biblioteket.

Tidigare gick det endast att låna talböcker, men numera kan en person med läshandikapp köpa TPB:s talböcker på biblioteket. Vid försäljning får författaren ersättning enligt avtal mellan TPB och Sveriges författarförbund.

En person med läshinder kan bli talboks-låntagare och själv ladda ner böcker hemma.

Läsa en e-bok

Olika slags e-böcker läses på olika sätt. Här följer några exempel.

- **Dator**
Det behövs ett läsprogram för att läsa e-boken. Vissa läsprogram följer med e-boken, vissa kan köpas eller laddas ner från Internet.
En del läsprogram kan hämtas gratis på biblioteket.
- **DAISY-spelare**
Det går att låna DAISY-spelare på biblioteket.
- **Läsplatta**
- **Mp3-spelare**
- **Mobiltelefon**
Med hjälp av en speciell ”app” fungerar mobilen som en DAISY-spelare.

Verktyg för kunskapsinhämtning och redovisning

Talsyntes, Daisyspelare, läspennor och scanner är exempel på alternativa verktyg.

Vissa av dessa funktioner finns också som ”appar” till mobiltelefonen.

Alternativa verktyg ger elever med läs- och skrivsvårigheter en chans att både tillägna sig kunskaper i olika skolämnen och redovisa sina kunskaper, utan att hejdas av läs- eller skrivproblem.

Denna utrustning, som är *ovärderlig för en elev med läs- och skrivsvårigheter*, är även bra för alla andra elever.

Det är viktigt att både elev och lärare får en grundlig utbildning i hur utrustningen ska användas och att det finns teknisk support på skolan.

De alternativa verktygen ska sättas in tidigt.

Den tekniska utvecklingen går snabbt. För aktuell information om alternativa verktyg se www.skoldatatek.se.

Alternativa verktyg för att läsa texter

Daisyspelare

För mer information, se avsnitt 14.

Talsyntes

Ett program som omvandlar dataskärmens text till ljud. Talsyntes finns för olika språk.

Man kan också ha talsyntes i mobiltelefonen och t.ex. fotografera en skylt med text och få den uppläst.

Översättningspenna

Stryk med pennan över det engelska ordet så visas den svenska översättningen i pennans fönster. Det engelska ordet blir uppläst med hjälp av talsyntes. Exempel: Quicktionary.

Det finns även möjlighet till samma funktion i datorn. Exempel: Wordpoint.

Alternativa verktyg för att skriva / anteckna

AlphaSmart

Bärbart robust tangentbord med display. Texter kan skrivas in och lagras i olika filer för att senare överföras till datorn.

Digitala ordlistor

Ordlistor som finns i datorn, t.ex. lexikon och synonymordlista.

Exempel: Svenska Akademiens ordlista, Gustavas ordbok, Wordfinder.

Fickminne

En digital bandspelare som kan användas för korta meddelanden. Många mobiltelefoner har denna funktion inbyggd.

Interaktiv skrivtavla

En tryckkänslig whiteboard som kopplas till en dator. Det som skrivs på tavlan kan sparas och skrivas ut. Exempel: Smartboard

Ordprediktion

Ordprediktion ger förslag på tänkbara ord utifrån den inskrivna begynnelsebokstaven eller bokstäverna. Exempel: Saida

Alternativa verktyg för att skriva / anteckna

Rättstavningsprogram

Stava Rex är ett svenskt och SpellRight ett engelskt rättstavningsprogram, framtagna speciellt för svenska dyslektiker.

Scanner

Läser in bilder och textsidor till datorn. OCR-funktion krävs för att omvandla de inlästa textsidorna till text som kan bearbetas i datorn.

Scannerpenna

Läspenna som överför texter till datorn.
Exempel: C-pen, IRISPen 11.

Talande tangentbord

När man trycker ner en bokstav på tangentbordet så hörs bokstavens ljud.

Taligenkänning

Dataprogrammet omvandlar tal till text.
Användaren måste skapa en individuell röstfil genom att läsa in ett antal ord och meningar.
Exempel: VoiceXpress

Alternativa verktyg, övrigt

Elevskrivbord

Om skolan har köpt tjänsten "Elevskrivbord" kan eleven nå sina program (t.ex. talsyntes, rättstavningsprogram, lexikon) när han loggar in från valfri dator i skolan eller hemma. Elevskrivbordet blir på så sätt ett alternativ till bärbar dator.

Ljudförstärkning

Dämpar bakgrundsljud och framhäver tal.

Läslinjal

Lägg läslinjalen under texten i boken, så blir det lättare att följa raden när man läser. Man kan även ha läslinjal i datorn, som markerar raden på skärmen.

Smart Pen

Spelar in ljud samtidigt som man antecknar för hand. När man klickar på noteringen spelas ljudet upp. Ljud och notering kan överföras till datorn.

För mer information om företag som säljer alternativa verktyg, se avsnitt 26.

Rätten till alternativa verktyg

Skolan är skyldig att ge eleven tillgång till lärverktyg som behövs för en tidsenlig utbildning. Se avsnitt 21.

En logoped kan ordinera alternativa verktyg, och vissa landsting lånar sedan ut alternativa verktyg som eleven får använda hemma. Men det ser olika ut i landet, en del landsting lånar inte alls ut alternativa verktyg.

Ett fåtal barnförsäkringar ger medel till alternativa verktyg, och vissa fonder och stiftelser kan ge bidrag till inköp i hemmet.

Skoldatatek

I många kommuner finns det skoldatatek. De vänder sig till skolpersonal som undervisar elever i behov av särskilt stöd, bl.a. elever med läs- och skrivsvårigheter.

Skoldatateken provar ut alternativa verktyg till eleven, som sedan lånar dem under en period, tills skolan köper in dem.

Skoldatateken bidrar också med teknisk och pedagogisk support till skolan.

På www.skoldatatek.se finns bl.a. information om alternativa verktyg och exempel på ”appar” till mobiltelefonen. Där finns också lathundar och filmer om hur olika hjälpmedel används.

Inlästa läromedel

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) är den myndighet som ansvarar för anpassade läromedel till elever i förskola, grundskola, gymnasieskola och komvux.

Inlästa läromedel produceras av

- Inläsningstjänst
- läromedelsförlag
- Specialpedagogiska skolmyndigheten

Förteckning över Inläsningstjänsts läromedel finns på www.inlasningstjanst.se.

Förteckning över SPSM:s inlästa läromedel finns på www.tpb.se

Inlästa läroböcker finns även på bibliotek.

Fonologisk träning vid dyslexi

Det är nödvändigt att en elev med *dyslexi* får strukturerad, fonologisk undervisning i de engelska språkljuden!

Annars är det nästan omöjligt för eleven att lära sig stava engelsk text bra.

Materialet HELP är ett läromedel i engelsk läsning, stavning samt fonologisk medvetenhet, framtaget speciellt för elever med dyslexi.

Det finns i två varianter; dels för ungdomar och vuxna, dels för yngre barn.

Se www.bokverkstan.se.

Nationella prov

I grundskolan finns nationella ämnesprov för

- år 3 (i matematik, svenska, svenska som andra språk)
- år 6 (i matematik, svenska, svenska som andra språk, engelska)
- år 9 (i matematik, svenska, svenska som andra språk, engelska, biologi/ fysik/ kemi).

Det är viktigt att eleven får stöd och kompensation under provet. Eleven har rätt till samma hjälp som han får i vanliga fall, t.ex. förlängd tid och upplästa frågor.

På www.skolverket.se finns bl.a. fråga/svar rörande nationella prov.

Betyg

**Läroplanen för grundskolan,
förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr 11)**
innehåller bl.a.

- övergripande mål och riktlinjer för utbildningen
- kursplan som kompletteras med kunskapskrav.

Kunskapskraven anger kunskapsnivå för godtagbara kunskaper i varje enskilt ämne, samt kunskapskrav för de olika betygsstegen i årskurs 6 och 9.

Betyg och särskilda skäl

Skollagen 10 kap 21§

”Om det finns särskilda skäl får det vid betygssättningen enligt 19 och 20 §§ bortses från enstaka delar av de kunskapskrav som eleven ska ha uppnått i slutet av årskurs 9.

Med särskilda skäl avses funktionsnedsättning eller andra liknande personliga förhållanden som inte är av tillfällig natur och som utgör ett direkt hinder för att eleven ska kunna nå ett visst kunskapskrav.”

Andra vägar att främja lärande

På www.skolverket.se under ”Frågor och svar om betyg” står det:

”Många av de frågor som Skolverket får handlar om bedömningen av elever med läs- och skrivsvårigheter eller dyslexi. För en sådan elev tar det lång tid att läsa en text och att uttrycka sig skriftligt.

Läs- och skrivsvårigheter kan få följdverkningar för elevens studier i allmänhet. Inte minst ligger läsning till grund för en stor del av lärandet. Mål eller betygskriterier som ställer krav på förmågan att läsa och skriva kan då vara exempel på sådant som läraren kan bortse från vid betygsättningen.

Undantagsbestämmelserna är dock inte till för att rent allmänt göra det möjligt för läraren att bortse från mål som ska uppnås och betygskriterier som gäller för ett högre betyg.

Det är skolan skyldighet att hitta och använda andra vägar att främja elevens lärande än genom läsning och skrivning och att utnyttja möjligheterna att använda hjälpmedel som t.ex. ordbehandlare, talsyntes, taligenkänningsprogram eller digital talbok.

Dessa hjälpmedel måste också kunna användas i situationer där elevens kunskaper bedöms.”

Källa:

http://www.skolverket.se/kursplaner_och_betyg/fragor_och_svar_om_betyg/2.4979/undantagsbestammelsen-1.144241, (2011-11-16).

Icke godkänt betyg

Skollagen 10 kap 22§

”I fall där ett icke godkänt betyg sätts i ett avslutat ämne ska en skriftlig bedömning av elevens kunskapsutveckling i ämnet ges. Av bedömningen får också de stödåtgärder som har vidtagits framgå. Bedömningen ska undertecknas av läraren.

Om det enligt 18 § inte kan sättas betyg i ett avslutat ämne, får de stödåtgärder som har vidtagits framgå av beslutet.”

Prövning

Skollagen 10 kap 23§

”Den som vill ha betyg från grundskolan har rätt att genomgå prövning för betyg. Denna kan avse hela utbildningen i grundskolan eller ett eller flera ämnen som ingår i utbildningen. Detta gäller även den som tidigare har fått betyg i ett avslutat ämne eller slutbetyg från grundskolan.”

Skolverket ger utförligare information om prövning på www.skolverket.se. De anger bland annat att prövningen alltid sker mot mål att uppnå i årskurs 9.

Skolans skyldigheter

De nationella styrdokumentet, som utgör en helhet och ska läsas tillsammans, är

- skollag
- förordningar
- läroplaner
- kursplaner
- betygskriterier

Dokumentet finns på www.skolverket.se.

Utdrag ur Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr 11), sid 8.

”Hänsyn ska tas till elevernas olika förutsättningar och behov. Det finns också olika vägar att nå målet. Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig utformas lika för alla.”

Utredning och särskilt stöd

Skollagen 3 kap 8§

”Om det inom ramen för undervisningen eller genom resultatet på ett nationellt prov, genom uppgifter från lärare, övrig skolpersonal, en elev eller en elevs vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att det kan befaras att en elev inte kommer att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås, ska detta anmälas till rektorn.

Rektorn ska se till att elevens behov av särskilt stöd skyndsamt utreds. Behovet av särskilt stöd ska även utredas om eleven uppvisar andra svårigheter i sin skolsituation.

Samråd ska ske med elevhälsan, om det inte är uppenbart obehövligt.

Om en utredning visar att en elev är i behov av särskilt stöd, ska han eller hon ges sådant stöd.”

Särskilt stöd

Skollagen 3 kap 7§

”Särskilt stöd får ges i stället för den undervisning eleven annars skulle ha deltagit i eller som komplement till denna. Det särskilda stödet ska ges inom den elevgrupp som eleven tillhör om inte annat följer av denna lag eller annan författning.”

Skollagen 3 kap 11§

”Om det finns särskilda skäl, får ett beslut enligt 9 § för en elev i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan eller sameskolan innebära att särskilt stöd ska ges enskilt eller i en annan undervisningsgrupp (särskild undervisningsgrupp) än den som eleven normalt hör till.”

Särskilt stöd

Skollagen 3 kap 10§

”För en elev i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan ska det särskilda stödet ges på det sätt och i den omfattning som behövs för att eleven ska ha möjlighet att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås.”

Skolverket skriver i juli 2011 i skriften *Mer om elevers rätt till kunskap och särskilt stöd*:

”Det särskilda stödet ska ges om en elev riskerar att inte nå de lägsta kunskapskraven. Detta betyder inte att det särskilda stödet ska dras in för en elev så snart eleven genom insatta stödåtgärder bedöms ha nått de lägsta kunskapskraven.

Skolans ansvar för att ge särskilt stöd kvarstår så länge eleven riskerar att inte nå upp till dessa kunskapskrav utan det särskilda stödet. Det betyder även att vissa elever kan ha rätt till särskilt stöd trots att de även når upp till kraven för högre betyg, under förutsättning att de utan det särskilda stödet riskerar att inte nå de lägsta kunskapskraven.

Eleven kan även behöva särskilt stöd på grund av andra svårigheter i sin skolsituation. Svårigheterna kanske inte innebär en omedelbar risk för att eleven inte ska uppnå målen, men skolan ska ändå utreda om särskilt stöd behövs för att komma till rätta med svårigheterna.”

Särskilt stöd

Skolförordningen 5 kap 2§

”Eleverna ska genom strukturerad undervisning ges ett kontinuerligt och aktivt lärarstöd i den omfattning som behövs för att skapa förutsättningar för att eleverna når de kunskapskrav som minst ska uppnås och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för utbildningen.”

Lgr 11, sid 18 och 19

I texten sägs det bland annat att rektorn har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att undervisningen och elevhälsans verksamhet utformas så att eleverna får det särskilda stöd och den hjälp de behöver.

Texten anger också att rektor har ett särskilt ansvar för att resursfördelningen och stödåtgärderna anpassas till den värdering av elevernas utveckling som lärare gör.

Elevhälsa. Lärverktyg.

Skollagen 2 kap 25§

”För eleverna i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, sameskolan, specialskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska det finnas elevhälsa.

Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Elevhälsan ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas.

För medicinska, psykologiska och psykosociala insatser ska det finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator. Vidare ska det finnas tillgång till personal med sådan kompetens att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses.”

Skollagen 10 kap 10§

”Utbildningen ska vara avgiftsfri. Eleverna ska utan kostnad ha tillgång till böcker och andra lärverktyg som behövs för en tidsenlig utbildning samt erbjudas näringsriktiga skolmåltider.”

Överklagande

Skollagen 28 kap 16§

”Beslut av en rektor får överklagas hos Skolväsendets överklagandenämnd i fråga om

1. åtgärdsprogram enligt 3 kap. 9 §,
2. särskilt stöd i en särskild undervisningsgrupp eller enskilt enligt 3 kap. 11 §, eller
3. anpassad studiegång enligt 3 kap. 12 §.

Vid prövning av ett överklagande enligt första stycket 1 ska nämnden antingen fastställa eller upphäva det överklagade beslutet. Om det överklagade beslutet upphävs ska ärendet, om det behövs, visas åter till rektorn för ny prövning.”

Litteraturlista, filmer

Språklig medvetenhet / språklekar

Frylmark, A.

Språklekar i skolan. OrdAF 2002.

Häggström, I.

Språklekar efter Bornholmsmodellen. Ing-Read AB 2006.

Lundberg, I.

Bornholmsmodellen - Vägen till läsning. Natur och kultur 2007.

Lundberg, I. & Sterner, G.

Före Bornholmsmodellen. Natur och kultur 2010.

Svensson, A.-K.

Språkglädje. Studentlitteratur 2005.

Weiner-Ahlström, S.

Språkbiten, stavelsen som språklig byggsten. Bonniers 2001.

Läs- och skrivsvårigheter m.m.

Andersson, B. & Belfrage, L. & Sjölund, E.

Smart start vid läs- och skrivsvårigheter. Natur och kultur 2006.

Bjar, L. (red)

Det hänger på språket! Studentlitteratur 2006.

Bjar, L. & Frylmark, A. (red)

Barn läser och skriver. Studentlitteratur 2009.

Blomqvist, C. & Wood, A.

Läs- och skrivundervisning som fungerar. Natur och kultur 2006.

Borgström, H.

Den hemliga koden – aktuell forskning om läsning. Vetenskapsrådet 2006.

Druid Glentow, B.

Förebygg och åtgärda läs- och skrivsvårigheter. Natur och kultur 2006.

Elbro, C.

Läsning och läsundervisning. Liber 2004.

- Ericsson, B.
Utredning av läs- och skrivsvårigheter. Studentlitteratur 2007.
- Franzén, L.
Läsförståelse – Att göra interferenser. Gleerups 2007.
- Fridolfsson, I.
Grunderna i läs- och skrivinläring. Studentlitteratur 2008.
- Frost, J.
Läsundervisning, praktik och teorier. Natur och kultur 2002.
- Föhrer, U. & Magnusson E.
Kompensatoriskt stöd vid studier för personer med betydande läs- och skrivsvårigheter. Hjälpmedelsinstitutet, FMLS 2000.
- Föhrer, U. & Magnusson E.
Läsa och skriva fast man inte kan. Studentlitteratur 2003.
- Föhrer, U & Magnusson, E.
Dyslexi – förbannelse eller möjlighet? (2 delar.) BTJ förlag 2010.
- Hemmingsson, I.
27 glada kliv. Kimga HB 2003/2004.
- Höien, T. & Lundberg I.
Dyslexi. Från teori till praktik. Natur och kultur 1999.
- Ingvar, M.
En liten bok om dyslexi. Natur och kultur 2008.
- Kere, J. & Finer, D.
Dyslexi: Stavfel i generna. Karolinska institutet University Press 2008.
- Lundberg, I.
Alla kan lära sig läsa och skriva. Natur och kultur 2006.
- Lundberg, I. & Herrlin, K.
God läsutveckling (med studiehandledning). Natur och kultur 2003.
- Lundberg, I.
Läsningens psykologi och pedagogik. Natur och kultur 2010.
- Lundberg, I. & Reichenberg, M.
Läsförståelse genom strukturerade textsamtal. Natur och kultur 2011.
- Längsjö, E. & Nilsson, I.
Att möta och erövra skriftspråket. Studentlitteratur 2005.
- Myrberg, M.
Att skapa konsensus om skolans insatser för att motverka läs- och skrivsvårigheter. Lärarhögskolan i Stockholm 2003.

- Myrberg, M.
Dyslexi – en kunskapsöversikt. Vetenskapsrådet 2007.
- Myrberg, M. och Lange A.-L.
Konsensusprojektet del 2. Identifiering, diagnostik samt specialpedagogiska insatser för elever med läs- och skrivsvårigheter. Lärarhögskolan i Stockholm 2006.
- Ohlis, K. & Lundgren, T.
Vad alla bör veta om läs- och skrivsvårigheter. FMLS 2003.
- Reichenberg, M.
Vägar till läsförståelse. Natur och kultur 2008.
- Samuelsson, S. m.fl.
Dyslexi och andra svårigheter med skriftspråket. Natur och kultur 2009.
- Svenska Dyslexiföreningen
Ett särtryck av artiklar från föreningens tidskrift, tryckt 2007.
www.dyslexiforeningen.se
- Taube, K.
Barns tidiga läsning. Norstedts Akademiska förlag 2007.
- Taube, K.
Läsinläring och självförtroende. Norstedts 2007.
- Trageton, A.
Att skriva sig till läsning. Liber 2005.
- Wallenkrans, P.
Svårt att läsa och skriva. Warne förlag 1999.
- Wallenkrans, P.
Träna dina sinnen. Warne förlag 1997.
- Wallenkrans, P.
Lär in, inspirationsbok för lärare och föräldrar. Warne förlag 2000.
- Westlund, B.
Att undervisa i läsförståelse. Natur och kultur 2009.
- Witting, M.
Före läs- och skrivinläringen. Ekelunds förlag 1998.
- Witting, M.
Wittingmetoden – en metod för läs- och skrivinläring. Verti AB 2011.
- Witting, M.
Wittingmetodens idégrund. Ekelunds förlag 2005.

Öhlmér, I.
Åtgärdsprogram – ett verktyg i skolans vardag. IÖ Respons 2004.

Öhlmér, I.
Utvecklingssamtal och individuell utvecklingsplan. IÖ Respons 2006.

Matematik / matematiksvårigheter

Adler, B.
Dyskalkyli och matematik. NU-förlaget 2007.

Berggren P. & Lindroth, M.
Positiv matematik: Lustfyllt lärande för alla. Gleerups 2004.

Butterworth, B. & Yeo, D.
Dyskalkyli – Att hjälpa elever med specifika matematiksvårigheter. Natur och kultur 2010.

Ljungblad, A.-L.
Matematisk medvetenhet. Argument 2001.

Ljungblad, A.-L.
Att möta barns olikheter. Argument 2003.

Ljungblad, A.-L.
Att räkna med barn med specifika matematiksvårigheter. Argument 1999.

Ljungblad, A.-L.
Matematisk medvetenhet. Argument 2001.

Lundberg I. & Sterner, G.
Räknesvårigheter och lässvårigheter under de första skolåren – hur hänger de ihop? Natur och kultur 2006.

Malmer, G.
Bra matematik för alla. Studentlitteratur 2002.

Sterner, G. & Lundberg, I.
Läs- och skrivsvårigheter och lärande i matematik. NCM rapport 2002:2.

Övrig litteratur

Bengtner, A. & Iwarson, B.
Varför vill ingen leka med Dennis? Sävje förlag 2002.

Bosund, L.
Lättlärt – en handbok i studieteknik. Almqvist & Wiksell 2000.

Boström, L. & Wallenborg, H.
Inläring på elevernas villkor. Kreativt forum 1997.

Hellberg, L.
I huvudet på en dyslektiker. Malmö learning and teaching 2002.

Klingberg, T.
Den lärande hjärnan. Natur och kultur 2011.

Lundberg, I.
Konsten att läsa faktatexter. Natur och kultur 2006.

Rudland, J.
Bristande korttidsminne hos barn. Ett träningsmaterial. Argument 2007.

Steinberg, J.
Dina studier och ditt liv. Ekelunds förlag 2003.

Filmer

Boken om mig själv
Partille läs- och skrivstudio 1999. www.partille.se

En värld av möjligheter
FDB 2002 www.fdb.nu

Föräldrar – en resurs för sina barn (cd + broschyr)
Kod-knäckarna 2007 www.kodknackarna.se

Hitta läsningen!
Kodknäckarna 2010 www.kodknackarna.se

Röster om dyslexi
Filmcentrum 1998 www.filmcentrum.se

Tidigt fokus på läsutveckling
Kod-knäckarna 2007 www.kodknackarna.se

Några viktiga adresser och telefonnummer

Barnombudsmannen
Tel. 08-692 29 50
www.bo.se

Centrum för lättläst
Tel. 08-640 70 90
www.llstiftelsen.se

Diskrimineringsombudsmannen
Tel. 08-120 20 700
www.do.se

Elevdata
Försäljning av pedagogiska dataprogram
Tel. 020-93 91 50
www.elevdata.se

Frölunda Data
Försäljning och utbildning i hjälpmedel inom området läs- och skrivsvårigheter
Tel. 031-769 55 60
www.frolundadata.se

Icap
Försäljning och utbildning i hjälpmedel inom området läs- och skrivsvårigheter
Tel. 031- 704 30 99
www.icap.nu

Inläsningstjänst
Tel. 08-556 115 50
www.inlasningstjanst.se

Iris hjälpmedel
*Försäljning och utbildning i hjälpmedel inom
området läs- och skrivsvårigheter*
Tel. 08-39 94 00
www.iris.se/hjalpmedel

Kognitivt centrum
Information om matematiksvårigheter
Tel. 040-30 16 80
www.dyskalkyli.nu

Läs- och skrivmöjlighetscenter
*Försäljning av hjälpmedel inom området läs- och
skrivsvårigheter*
Tel. 08-500 846 96
www.lsm.se

Nationellt centrum för matematikutbildning, NCM
Tel. 031-786 22 06
www.ncm.gu.se

Nationellt centrum för svenska som andraspråk
Tel. 08-12 07 67 07
www.andrasprak.su.se

Riksförbundet Attention
*Intresseorganisation för personer med
neuropsykiatriska funktionshinder*
Tel. 08-709 22 60
www.attention-riks.se

Skolinspektionen
Tel. 08-586 080 00
www.skolinspektionen.se

Skolverket
Tel. 08-52 73 32 00
www.skolverket.se

Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM
Statens samlade stöd i specialpedagogiska frågor
Tel. 010-473 50 00
www.spsm.se

Svensk Talteknologi
*Försäljning och utbildning i hjälpmedel inom
området läs- och skrivsvårigheter*
Tel. 0454-30 08 08
www.svensktalteknologi.se

Talboks- och punktskriftsbiblioteket, TPB
Tel. 08-580 02 700
www.tpb.se

Talknuten/ Afasiförbundet
Information om barn med språkstörning
Tel. 08-54 56 63 60
www.afasi.se

De tre föreningarna bakom LÄSK-projektet

Föräldraföreningen för Dyslektiska Barn, FDB

Surbrunnsgatan 42, 1 tr ö g, 113 48 Stockholm

Tel: 08- 612 06 56   Fax: 08- 612 33 77

dyslexi@fdb.nu   www.fdb.nu

Dyslexiförbundet FMLS

Solnavägen 100, 169 51 Solna

Tel: 08- 665 17 00   Fax: 08- 660 79 77

info@dyslexiforbundet.se

www.dyslexiforbundet.se

Svenska Dyslexiföreningen

Surbrunnsgatan 42, 1 tr ö g, 113 48 Stockholm

Tel: 08- 437 46 239

kansliet@dyslexiforeningen.se

www.dyslexiforeningen.se

Svenska Dyslexiföreningen

Svenska Dyslexiföreningen är en ideell riksorganisation som bildades 1989. Medlemmarna är i första hand personer som arbetar med barn och vuxna som har grava läs- och skrivsvårigheter, t.ex. lärare, specialpedagoger, logoped, läkare och psykologer, men föreningen är öppen för alla. Den har även regionala föreningar.

Svenska Dyslexiföreningen arbetar bl.a. för att

- sprida kunskap och skapa medvetenhet om läs- och skrivsvårigheter/dyslexi
- omsätta aktuell dyslexiforskning i pedagogisk utbildning och verksamhet.

Detta sker bl.a. genom

- att utge tidskriften Dyslexi - aktuellt om läs- och skrivsvårigheter
- att ge fortlöpande information på föreningens hemsida
- att informera och ge råd via telefon och e-post
- att ha fortlöpande dialog med statliga och kommunala organ och med arbetsmarknadens parter
- att anordna utbildningar och stödja projekt kring läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

Föreningen har ett nära samarbete med Svenska Dyslexi-stiftelsen som består av internationellt framstående forskare vilka belyser dyslexiproblemet från sina områden. Stiftelsen är den nationella grenen av The Rodin Remediation Academy - en internationell vetenskapsakademi för dyslexiforskning.

Dyslexiförbundet FMLS

är ett handikappförbund som har till ändamål att aktivt stödja personer med funktionsnedsättningen läs- och skrivsvårigheter/dyslexi, matematiksvårigheter/dyskalkyli och deras anhöriga samt att tillvarata och bevaka deras intressen.

Dyslexiförbundet FMLS välkomnar personer med egna svårigheter, föräldrar och anhöriga samt andra som stöder förbundets målsättning. Förbundet har 6.200 medlemmar i ca 60 föreningar över hela landet.

Förbundet har en rådgivnings- och informationsverksamhet - Skrivknuten med stöd av Skolverket. Förutom rådgivning per telefon och personliga besök anordnas konferenser, årlig Dysleximässa och föreläsningar/studiebesök.

Dyslexiförbundet FMLS ger ut tidningen Läs & Skriv med 4 – 6 nummer per år i en upplaga på 17-20.000 exemplar.

Fungerandemedier.se är en portal där förbundet tillsammans med andra organisationer och myndigheter utvecklar kunskap om hur medier är tillgängliga för personer med olika kognitiva förmågor.

Förbundet är en aktiv del av svensk funktionshindersrörelse, deltar i ett nordiskt samarbete och är medlem i European Dyslexia Association (EDA).